

## Rekreasyon Faaliyetleri Bağlamında Aba Güreşi

Ahmet Yılğın<sup>1</sup>

### Özet

Rekreasyon faaliyetleri bağlamında güreş türleri içinde yer alan ve halen geleneksel düzeyde yapılan aba güreşinin kültürel miras ve rekreasyon kapsamında güreş ve aba güreşinin hem eğlence aracı hem de yarışma sporu olduğu görülecektir. Güreş kadim Türk dünyasında önemli sosyalleşme aracı olmuştur. Güreş faaliyetlerindeki müzik, cazgır ve salavatçılar ve giyim-kuşam ile rekreasyon aktivitesi olarak değerlendirilebilir. Aba güreşi her ne kadar Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş gibi bölgesel bir etkinlik olmuş olsa da Türkiye Geleneksel Spor Dalları Federasyonu, Etnospor ve Dünya Göçebe Oyunları içinde ulusal ve uluslararası kimliğe kavuşmuştur. Bu sporla ilgilenen birçok sporcu geleneksel özellikler ile devam edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Uygulandığı bölgelerde düğün, dini kutlama ve özel günlerin vazgeçilmez aracı olması da bu görüşü desteklemektedir. Aba güreşine ilginin yoğunluğu bu sporun kültürel miras ve rekreasyonel faaliyet olması ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

### 1. Giriş

Rekreasyon ben ve biz olmada psikolojik ve sosyolojik anlam içeren özel aktiviteler ya da genel faaliyetlerdir, diğer yandan bireylerin yaşamlarındaki serbest zamanın, bedensel olarak ve sosyal olarak yaşamlarının daha kaliteli bir hayata dönüştürülmesi bir rekreasyon etkinliğidir (Şen ve Aktaş, 2022). Çoğunlukla zaman sınırları ben ve biz olgusu içinde gizlidir. Ben ilk bakışta bencilce görünse de rekreasyon bağlamında boş zaman ihtiyacı giderme, mutlu olma, yeniden kendini keşfetme “ben” in başkalarından ayrı olduğunun icrasındır. Mutlu olmak hayattan tat almaya ve yaşam doyumunu artırmaya yöneliktir. Yaşam doyumunu bireyin istek ve ihtiyaçlarının sağlanması ve bu doğrultuda hayattan zevk alması anlamına gelmektedir (Gülнар ve Güven, 2023). Yaşam doyumunu yüksek olan bireylerde ben yerine biz kavramı daha kullanılmakta ve kendince birtakım kararları uygulamada “Biz” kavramı ortak paydaş içeren serbest zamanı değerlendirme, diğerlerinin de ihtiyaç

duyduğu, birlikte olmadığı zaman anlam ifade etmeyen, varlık içinde varlığın konumlandırıldığı sosyal ve kültürel faaliyetlerin rekreasyon bağlamında yerine getirilmesidir.

Türklerde gelenek ve görenekler biz kültürünün gelişmesi adına nesiller boyunca devam etmektedir. Çünkü teklik zayıflığı çocukluk güçlü olmayı simgelemiştir. Bu belki insanın doğasında vardır belki de atalarımızın bozkırdaki yaşantısının sonucudur. Türklerin yiğitlikleri anlatılarda daha çok tekil olarak anlatılmış olsa da sonucu mutlaka bir meydanda, bir toplulukta veya çok daha özel kutlamalarda dile getirilerek teklik onurlandırılması çokluğun pekiştirilmiştir. Güreş bu özellikleri içinde barındıran hem tarihsel hem de günümüz rekreasyon kültüründe ben ve biz kavramlarının tam ifadesidir. Özellikle yöresel özellikleri ile “Aba Güreşi” sönmeyen ateş gibidir. Aba güreşlerinin toplumsal açıdan önemli görülmesinde özellikle düğün, sünnet, kurtuluş günlerinde kutlama aracı olması ve Cuma namazı çıkışı yapılması inançlarla da bağlantılı olmasına bağlanmaktadır (Çetin ve Coşkun, 2020).

## 2. Rekreasyon

Rekreasyon; geçmişini deneyimlemeye çalışma, yeni kültür yaratma ve bu sayede birey veya toplumun kendisini anlama ve algılaması, bir tür dinlenme (yenilenme) ve eğlence olarak her türlü aracılık rolü üstlenen aktivite ve faaliyetlerdir. Türk Dil Kurumunun (TDK) rekreasyonu insanların boş zaman aralığında eğlence ve spor amacı doğrultusunda gönüllülük esasına dayalı etkinliklerde ve bir bölgeyi eğlenme, dinlenme amacıyla kullanılabilir ya da duruma getirme olarak iki farklı şekilde tanımladığı belirtilmektedir (Pashlı ve Pashlı, 2019). Tabii ki rekreasyon kavramı ile ilgili farklı tanımlarda vardır. Akademik anlamda rekreasyon genel olarak insanın yapma ve etmelerini, duygu, düşünce ve eylem bazında ortaya koyma çalışmalarının bilimsel bir başlıkta toplanmasıdır. Farklı kaynaklarda rekreasyonun sınıflandırılması birçok kritere göre yapılmış olmakla birlikte bu sınıflandırma insanı tanımaya yönelik çabalar olarak değerlendirilmelidir. Rekreasyonun sınıflandırılmasında da dinlenme önemli faktör olarak yer almaktadır. Dinlenme dendiğinde birçok kişinin aklına hiçbir aktivitede bulunmadan oturmak ya da yatmak gelse de aslında insanın doğası ve vücut yapısı bu şekilde bir dinlenmeye odaklı değil de temelinde hareketlilik olan bir dinlenme şekline meyillidir. Oysa ki dinlenmek zevk aldığı şeyleri yapmak olarak da tanımlanabilir. Her bireyin doğası farklıdır bazıları sınırsız eğlenmekten hoşlanırken bazıları çalışmaktan hoşlanır. Bu süreçte, çalışmak bireylerin doyuma ulaşmasına yol açmaktadır. İş doyumu, tatminin bir göstergesi olarak kabul görmektedir (Gülner, 2015). Çalışmak

ve hareketlilik insanın doğasında vardır. Çalışmaktan yeteri doyumunu elde eden bireylerin eğlenmeye yönelmeleri boş zaman aktivitelerine katılmaları da doğaları gereğidir. Bu bağlamda rekreasyon kişiden kişiye farklı ortaya çıkan kesin sınıflandırılma ve çeşitlendirme yapılması zor olan kavram olarak görülmektedir (Ulutaş, 2019).

### 2.1. Rekreasyonun Faaliyetleri

Rekreasyon kültürle ilişkili bir kavram olup insan ve çevresindeki mirasın parçasıdır. Dolayısıyla yer yüzünde geçmişten günümüze kadar gelen ve geleceğe aktarılması gereken her türlü mirasla ilişkilidir. UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu) tanımlamasında kültürel miras, önceki insanların tümüne özgü sahiplikte değişen değer ve inançlarda, bilgi ve geleneklerindeki somut veya soyut varlıkların günümüze yansması olarak ifade edilmiştir (Çetin ve Coşkun, 2020).

Bireyden başlayarak toplumun dinamiklerini oluşturan rekreatif faaliyetler bazen bir kaynaşma, bazen kendini keşfetme, bazen bir başarı öyküsüne dönüşebilmektedir. Bireylerin sportif, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılabilmeleri için gerekli fiziki ve ekonomik şartların sağlanması, öğrencilere yönelik rekreasyon hareketi ve programlar öğrencilerin sosyo ve ekonomik özellikleri göz önüne alınarak planlanması üniversite öğrencileri için faydalı olacaktır (Çöpür, 2020). Dolayısıyla insan kültürünün ürünü olan bu faaliyetler her toplumun kendi değerleri ile ilgilidir. Rekreasyon kavramı içerisindeki bu evrensel kültür içerisinde spor gibi yaygın ve özel aktiviteleri de barındırmaktadır. Tuna (2023) ise sporu kişisel eğlence, kusursuz olmanın yolu, mükemmelliği erişmek için bir araç olarak kullanılmasında bireylerin boş zaman yönetimi ile doğrudan ilişkili fiziksel ve zihinsel eylemleri olarak ifade etmiştir.

Bireylerin gelecekte beklenenleri olumlu yönde ne kadar yüksek olursa yaşam doyum düzeyinin de olumlu yönde gelişme göstermektedir (Kılıçman ve diğ., 2022). İnsanlar kendilerine boş zaman veya serbest zaman yaratma imkanları ölçüsünde kırsal alanda, açık alanda veya kapalı mekanlarda etkinliklere katılarak kültür yapılarını tanımanın yanında doğal güzellikleri görme ve estetik duyguları hissetmeye çalışırlar. Bu durum aynı zamanda farklı destinasyonlardan gelen bireylere bölgenin tanıtılması, yörenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaktadır (Özer ve Çavuşoğlu, 2014). Geleneksel Türk sporları içinde güreş kültürel mirası en iyi taşıma aracı ve rekreatif özellikleri olan yarışmalardır. Türk dünyasında ve özellikle Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş ve yakın bölgelerde yapılan aba güreşi, rekreasyonun kültürel etkisini yansıması bakımından müthiş bir değere sahiptir.

### 3. Türklerde Güreş

Altınölçek'e (2010) göre güreş sporu insanların diğer canlılardan esinlendiği saldırı ve savunma mücadelesinin bir tezahürü, kutsallığa büründürülmüş gizemi ile somutlaştırılmıştır. Özcan'a (1966) göre güreş beden ve zekâ gerektiren en eski sporlardan biri, başlangıcı insanlık tarihine dayanan spordur. Türklerde; özgürlük, yiğitlik, evlilik, alplık gibi insanı betimleyen kahramanlıklar nesilden nesle destanlarla anlatılmıştır. Türk kahramanlık anlatılarında özel bir yere sahip olan Alplara özgü evlilikte yarış ve sınamaların at yarışı, ok atma ve en sonunda güreş ile uzmanlaştığı, bu sayede Bahadır (Kahraman) olarak mensubu olduğu topluluğun liderliğine ulaştıkları belirtilmektedir (Aça ve Olgunsoy, 2010).

Türk destanlarında insanların yaptığı eylemler yarışma kültürü içerisinde aktarılmaktadır. Naskali'ye (2010) göre yarışma bireyin kendini kanıtlaması, benliğini ve kimliğini yüceltmesi olarak ifade dilmekle beraber yarışların bir değerler birikimi olduğu, topluma heyecan vermesi ve mükâfatının olması nedeniyle organize edilmiş faaliyetler olduğu belirtilmektedir. Bu yarışmalar Türklerde bireylerin sosyal konumlarını belirlemede bir varlık göstergesi olmasının yanında kültürel mirasın aktarılmasında geleneksel miras olarak görülmektedir. Bu özelliği sayesinde halen Türk dünyasında güreş ritüelleri yazılı kuralları olmadan devam etmesinin yanında son yıllarda bazı güreş türleri geleneksel sporlar içerisine alınarak ulusal ve uluslararası organizasyonlarda yarışma sporu olarak yapılmaktadır. Geleneksel Türk Sporları kavramsal açıdan Türk dünyasının zengin kültür yelpazesini yansıtması ve uzun yıllara dayanan pratiklerin ile coğrafi yaşam biçimlerini yansıtan keyifli vakit geçirme, dini ve milli ritüellere dayanan spor faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır (Fişne ve Diğ., 2016). Güreşe ait ilk yarışmanın Oğuzlarda Dede Korkut destanlarında ifade edildiği, ancak sadece spor yarışması olmadığı, eğlence ve askeri eğitimin yanında düğün ve bayram gibi özel günlerin de bir kutlama aracı olduğu belirtilmektedir (Altınölçek, 2010).

Güreş sporuna sadece Türklerde değil diğer medeniyetlerde de rastlamak mümkündür. Çin kaynaklarında Türklerin güreşi savaş eğitim aracı olarak ve yiğitlik sembolü olarak kabul ettikleri belirtilirken, özellikle Mısır'daki duvar resimlerinde güreş figürlerine rastlanması, Eski Yunan ve Roma kültüründe yarışma ve eğlence aracı olarak kullanılması güreş sporunun farklı kültürlerde de yapıldığını göstermektedir (Özcan, 1996). Güreş özellikle Türk devletleri başta olmak üzere Afganistan, Pakistan, İran, Rusya ve bu coğrafyada yer alan ülkelerde kültürel yakınlaşma aracı olarak yapılan "Göçebe Oyunları" içerisinde ilgiye mazhar olmaya devam etmektedir.

Türklerin yaptığı güreşe birçok kaynakta değinilmiş olup Anadolu'da Hekim Bereket (1300'lü yıllar) tarafından yazılan ve ilk Türkçe kitap olma özelliği taşıyan Tuhfe\_i Mübarizi'de birçok spor aktivitesi yanında güreş tutmanın sağlığı koruduğuna değinildiğini belirtilmektedir (Şahin, 2007). Divanü Lügati Türk'te "Kız birle küreşme, kısırak birle yarışma (Kızla güreşme, çünkü kızlar kuvvetli olur, seni alteder; kısırakla yarışma, kısırak attan daha çevik, daha sıçrayışlı olduğundan seni yener) ifadesinde güreşin kadınlar tarafından da yapıldığını yanı sıra güreşin "çalış" ve "çelme" güreş karşılığında yazıldığını belirtilmiştir (Türktaş, 1999). Bunun yanında Tıva (Tuva) Türklerinin Haan-Tögüldür Destanı'nda Demir-Kurlug Han'ın kızını almak isteyen Haan-Tögüldürün at yarışı ve güreş yaptığını belirtilmiştir. Bu güreş yarışmasının Demir-Kurlug Hanın buyruğuna göre yapıldığı, yarışların üç buçuk gün sürecek şekilde planlandığı, yarışmaların başlamasıyla birlikte Haan-Tögüldür'ün 360 güreşçi ile 3 saat 30 dakika güreş yaparak hepsini yere yere serdiği belirtilmektedir (Aça ve Olgunsoy, 2010).

Azerbaycan'da halk hikâyelerinde güreş kültürüne önemli yer verilmektedir. Örneğin Kürt Hüseyin hikâyesinde bireyin pehlivan olabilmesi için sadece güç değil aynı zamanda bir kişinin pehlivan unvanı kazanmasının sadece onun gücüne bağlı olmadığını, toplumun ve yarışmanın kurallarının da bilinmesi gerektiği, özellikle gücün zayıflara karşı değil tam tersine adalet ve vefa gibi erdemler için kullanılmasının öğütlendiği belirtilmiştir (Adıgüzel, 2010). Yine Nogay masallarındaki güreş ifadelerinde güreşin uzun sürdüğü, hatta üçüncü kez yeniden başlatıldığı, kahramanın rakibine "tamam, pes" dedirtene kadar devam ettiği yani rakibinin kudretini onaylayıp bundan sonra dostluğa geçtikleri, bu masallarda kadınlarında iyi güreşçi oldukları, kadınların güzel ve erkeklerle güreşecek kadar kendilerine güvenen yiğit insanlar olduğu belirtilmektedir (Atay, 2010).

Özbek folklorunun güreşe önemli yer verdiğini belirtilmektedir. Özbeklerin Alpamış destanında Kalmak yurdunun en meşhur doksan pehlivanın Keşel mağarasında yaşadığı ve Baysarı'nın kızı Berçinay'ı almak için birçok etaptan oluşan yarışma tertiplendiğini, birinci etap at yarışı, ikinci etap ok ve yay yarışı, üçüncü etap keskin nişancılık ve dördüncü etap güreş düzenlendiği ifade edilmiştir (Baydemir, 2010). Türk dünyasında ayrıca Ramazan ve kurban bayramlarında, Kırgız millî oyunlarından "Ulak tartuu" (Oğlak -Keçi kapma yarışı; Torpokoğlak: dana), "Kökbörü oyunu veya Bozkurt oyunu", "Kız kuumay" (Genç kız ve erkekler arasında yapılan bir çeşit at yarışı), "Balban Küröş" gibi oyun ve eğlenceler düzenlenip şarkı ve ezgiler söylendiği belirtilmiştir. (Alağuşov, 1999). Türkler güreşi ve atı o kadar benimsemişlerdir ki at üstünde de güreş yapan tek millettir denilebilir. Kırgızistan'da; at üzerinde yapılan millî oyunlarda kök börü (ulak tartış)

yani oğlak çekişmesi, kız kovma, kuruş alma ile at üstünde güreşme olarak bilinen er odarış veya cambı atmay oyunlarının yapıldığı da bilinmektedir (Belek ve Bahar, 2015).

### 3.1. Türk Güreşinde Müzik

Rekreasyon aktivitelerinin çoğunda müzik eğlenceyi doruklara taşımada duygu ve davranışların motivasyon aracı olmuştur. Altınölçek'e (2010) göre ritim bireyin kalp atışlarının başladığı doğum evresinden itibaren başlayıp normal yaşamda her zaman çeşitli vasıtalarla içerisinde hissettiği sürekli, yaşamın sonuna kadar süre gelen beceri olarak görülmektedir. Türklere göre güreş yapılış amacı her ne olursa olsun adeta bozkırın dansı gibi algılanmıştır. Örneğin Anadolu'dan göç eden Etrüsklerin günümüz İtalya Toskana bölgesinde yaşayan ön Türklere olduğu, Roma medeniyetinin doğmasının öncüsü bu halkın Türklere özgü müzik ve ritimleri güreşin yanında boks sporlarına da uyguladıkları belirtilmektedir (İmamoğlu ve İmamoğlu, 2018). Güreşte oyun havaları ile ezgilerin dili ve sesi olan davul-zurna ikilisi sporcuların ve izleyicilerin motivasyon kaynağı olarak yer almıştır. Davul-zurna ikilisi bazı yörelerde yanında cura ve klarnet ile peşreve eşlik ederek mümkün mertebe kısa süreli güreş havaları ile güreş öncesi yapılan ısınma egzersizleri diyebileceğimiz peşrevde kaba zurna ve davulların asıl işlevi olan cesaretlendirme, tahrik etme, güçlendirme yaparak sporcu ve seyircide motivasyonu artırıcı etkisi olduğu ifade edilmiştir (Altınölçek, 2010).

Türklere müziğe ve güreşe gösterdikleri özel ilgi devam etmektedir. Davul-zurna diye bildiğimiz çalgıları müzik icracılarının Türk tarihinde eskiden Nevbent adı ile bilinen icra heyetlerinde de devam etmiştir (Eksi, 2011). Bu kültürün halen karakucak, aba, tatar, şalvar, yağlı güreş ve deve güreşlerinde gelenekselliğini koruduğu görülmektedir (Altınölçek, 2010). Türk kültürü etkisinde kalmış balkanlarda horolar (Slavca insanlar demektir) denilen çift davul ve zurna ile oynanan oyun havaları Türkiye'de yapılan müzik ile benzerlik göstererek ulus, serhat boyları, yiğitlik, kabadayılık, aşklar, çatışmalar ve günlük yaşamı içermektedir (Aykent, 2020).

Geleneksel güreşlerin yapıldığı yer ve zaman farklı olsa da kültürel anlamda belli ritüelleri günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Bu güreşlerdeki müzik ve cazgırlık ritüellerin bazılarıdır. Güreş oyun havalarında davul ritmi ile zurna ezgilerinin farklılık gösterebildiği, güreş havalarında yer alan ezgilerin güreşin hareketliliği ile doğru orantılı çeşitli varyanslar şeklinde yapılarak aslında bir çeşit duygu yoğunluğu yaşanması sağlanmaktadır (Altınölçek, 2010). Bununla birlikte davul ve zurna sesindeki armonide etkileyici bir anlam yükü olması seyirci ve sporcuyu etkileyen güdülemedir.

Türklere ait kadim kültüründe yer alan müzik ve ritim özellikle yağlı ve karakucak güreşlerinin vazgeçilmezi olup Etrüsklerde hem güreş hem de boks sporunda uygulanmıştır (İmamoğlu ve İmamoğlu, 2018). Örneğin Aşırtmalı aba güreşinin başlatılması için Gaziantep'te iki davul ve iki zurna kullanılarak çukur meydana rakibini bekleyen güreşçiye Köroğlu türküsü ile eşlik edildiği rakibi belli olduktan sonra ezgilerin değişerek harbileme tarzına döndüğü belirtilmektedir (Altınölçek, 2010). Gaziantep Aşırtmalı Aba Güreşlerinde genellikle iki davul ve iki zurna eşliğinde çalınan ezgilerle güreş alanı şenlik havasına dönüştürülerek içre edilen Cenk Harbisi, Cin Harbisi, Ahmet Borazan harbisi, Ahmet Şirvani Harbisi, Köroğlu Havası ve Cezayir Havası ezgilerinden bahsedilmiştir (Şahin, 2003).

### 3.2. Türk Güreşinde Cazgır ve Salavat

Türk güreş geleneğinde güreşçileri tanıtmak eskiden beri süre gelen günümüzde sunucu diye ifade ettiğimiz cazgır ve salavatçılar görev almaktadır. Cazgır (okuyucu) ve salavatçı (duacı) olarak görev üstlenip güreşçileri tanıtan, hünerlerini anlatan, onları onura ederek dua ve güzel sözlerle halkı coşturan, yöresel ya da milli kıyafetler giyerek ezgilerin sunulduğu davul-zurna eşliğinde ata sözleri, dini ve destanları okuyarak güreşçileri er meydanına davet eden kişilerdir (Altınölçek, 2010). İslamiyet sonrası güreşe dini uyarlamalarda girmiştir. İslamiyet'te Hz. Hamza iyi güreşçi oldu rivayet edilerek güreşçilerin buradan ilham alması için istimdat olarak bilinen yardım duası okunması, davul-zurna ile köroğlu, mehter ve cenk ezgileri çalınması ile sporcuların cazgır vasıtası ile er meydanına gelişleri olan çıkış olarak tarif edilen yerde toplanmasında sırasıyla Köroğlu, peşrev ve mehter ezgileri çalınarak tartım işlemleri gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Altınölçek, 2010).

### 3.3. Türk Güreşinde Peşrev

Günümüzde daha çok Kırkpınar yağlı güreşlerinde yapılan peşrev Anadolu'da birçok güreşte de benzer şekilde yapılmaktadır. Güreşler öncesi ısınma oyunları peşrev, sonrasında sporcuların el sıkışması helalleşme ve devamında seyirciyi selamlama olan temenna güreşte önemli peşrev örf ve adetlerindedir, peşrev kültüründe Malatya'da, Sivas'ta, Mersin'de Isparta'da ve Yozgat'ta ezgiler Köroğlu çalınarak devam ettirilir (Altınölçek, 2010). Özcan'a (1966) göre güreşlerin önemli görevlilerinden biri, bütün güreşçileri özelliklerini söyleyerek yüksek sesle tanıtan ve dua yapan cazgırdır ve cazgırlar genellikle eski pehlivanlar arasından çıkar. Örneğin genel bir duada;

“Hoş geldiniz, safa geldiniz erler meydanına

Şeref verdiniz zümrüt Kırkpınar'a



Besmele ile kispetleri çektiniz ince bele  
Okudunuz üflediniz hazret-i pire  
Söğüt dalından odun olmaz  
Moskof kızından kadın olmaz  
Her ananın doğurduğundan pehlivan olmaz  
Hey hey  
Allah Allah illallah  
Hayırlar gele inşaallah  
Pirimiz Hamza Pehlivan  
Aslımız neslimiz pehlivan  
İki yiğit çıkmış meydana  
Biri birinden merdane  
Biri here, biri kare  
İkisinin de zoru pare  
Alta geldim diye yerinme  
Üste çıktım diye sevinme  
Alta gelirsen apış  
Üste çıkarsan yapış  
Vur sarmayı künededen at  
Gönder Muhammed' e salavat  
Seğirttim gittim pınara

Allah ikinizin de işini onara!" mısralarına yer verildiği belirtilmektedir (Güreş, 1996).

#### **4. Aba Güreşi**

Aba güreşi Gaziantep ve Hatay iline yerleşen oğuz boyları örf ve adetlerinin yaşayan kültür mirası olarak günümüze kadar devam etmektedir. Aba güreşi özel bir spordur. Aba güreşi kültürü insana olan saygıda ve toplumun değer yargılarına, normlarına, inançlarına, adalet, erdem ve etik kavramlarına batı kültüründen çok daha fazla değer verilmiştir. Aba güreş tarihin derinliklerinden gelen örf, adet, gelenek ve görenekler ile normların yaşayan kültür mirasıdır. Aba güreşlerini düzenleyen düğün sahibi bir okuyucu



(köylere haber dağıtan, davet okuntusunu veren kişi) vasıtası ile davet etmek istediği köylerdeki güreşçilere “okuntu” diye tabir edilen bir parça kumaş ile haber gönderir ve güreşçileri de düğüne davet eder. Gaziantep köylerinde yapılan Aba Güreşi halk arasında özellikle Aşırtmalı Aba Güreşi olarak bilinmekte, bu güreş genellikle hasat sonlarında ve düğünlerde yapılmaktadır (Şahin, 2007). Türklere özgüdür ancak evrensel insan kültüründe coğrafyalar değişse bile var olmanın simgesidir aba güreşi. Asya’dan Avrupa’ya uzanan büyük bir coğrafyada etnik millet ya da devlet kimliğine sahip Türklere güreş, sporun yarışma formunda ve kültürel faaliyet olarak yapılmaktadır. Bu özelliği ile aba güreşi geleneksel heyecanını koruyan nadir sporlardan biridir. Güreş ise çok geniş bir coğrafyada yapılmaktadır (Şahin, 2003)

Coğrafyanın büyüklüğü güreş kültürünün çok yaygın olması farklı güreş türlerinin ortaya çıkmasına imkân vermiştir. Güreşlerin tür olarak karakucak, aba, kuşak, şalvar ve yağlı güreş olduğu, bu türlerden daha çok karakucak güreşi, aba güreşi ve şalvar güreşi yaygın olduğu güreş yapanlara “pehlivan”, “pehlevân” veya bazı ağızlarda “pelvan”, denildiği, güreşte başarılı olanlara da “alp” adı verildiğini belirtilmektedir (Şakar, 2010). Başka bir kaynaktan Türklere yaşadığı Asya’da (Türkistan), Anadolu ve Balkanlarda 28 adet güreş çeşidinin olduğunu belirtilmiştir (Uzun ve Diğ., 2018). Türklere yağlı ve karakucak güreşlerinin dışında Kahramanmaraş’ta Şalvar, Gaziantep ve Hatay yöresinde Aba Güreşi, Eskişehir ve Polatlı’da Kırım Türklere yaptığı Kuşak Güreşi bilinen güreşler olarak belirtilmektedir. Güreş Türklere o kadar ilerlemiştir ki İranlı şair Şadi Şirazi’nin “Gülistan ve Bostan” eserlerinde bir Türk güreş ustasının 360 oyun bildiği, bunun 359’unu çırağına öğrettiği bir tanesini de her ihtimale karşılık kendisine sakladığından bahsedildiği belirtilmektedir (Şahin, 2007).

Gaziantep güreşleri çukur denilen alanda yapılmaktadır. Bu alan harman yeri veya köyün uygun görülen bir yerinde çimen, toprak veya yere saman serilmesi ile yumuşak zeminde yapılmaktadır. Müsabakalarda kadınlar güreşleri uzaktan ve damlardan izler diğer seyirciler asla tezahürat yapmazlar yenilen ve yenen güreşçi meydana çıkmaları ile büyük bir yiğitlik ve erdem gösterdikleri nedeniyle saygın kişiler olarak değer görmektedir. Güreşçiler diğer güreşlerde peşrev de olduğu gibi alanda dolanarak kendilerine rakip ararlar ve aynı zamanda ısınmalarını davul zurnanın çaldığı Köroğlu havasında geleneksel ritüellere göre yaparlar.

Hatay da yapılan Aba Güreşlerinde giyilen aba; yakasız, kaban gibi uzun ve yarım kolludur ve kolların kulak gibi sallandığı, koltuk altı bölümü kol ucundan koltuk altına kadar kesik, keçeye benzer, kalın kumaştan yapılmaktadır. Hatay’da; Dağlılar (Yayladağ ve Köyleri) ile Kuzeyliler

(Altındağ, Hassa ve Kırıkhan) arasında yapılmaktadır. Düğün davetleri okuntularla yapılmaktadır. Davetliler meydana 300-400 metre kala havaya ateş edilerek karşılanır, güreşi düzenleyen davul zurna eşliğinde karşılama havası ile yarı yolda misafirleri karşılar. Yarışmalarda bir yan bir orta (çarkacı) ve sayı hakemi görev yapar. Güreşçiler mersaha (alana) çıkarak Makaban (kaldırmaç) denilen güreş öncesi rakibi yoklama (tartma) ve ısınma alıştırmaları yaparlar. Geleneksel güreşlerde yarışmalar boylara göre yapılmaktadır. Bu güreşlerde kardeşler ve mümkün mertebe finale kadar aynı köylüler güreştirilmez. Güreş boyları; Ayak, Tozkoparan, Deste, Küçük Orta, Orta, Büyük Orta, Başaltı ve Ağır (baş güreşçi) genellikle sıkletlere göre ve yaklaşık 30 teknik ile yapılmaktadır. Güreşler neredeyse 7'den 77 herkesin katıldığı bir kültür bağıdır. Aba, güreş sporunun bir parçası olmasının yanında evlilik merasiminde damadın ya da diğer gençlerin kırmızı işlemeli abaları giymesi bunun yanında abanın toplumsal açıdan genç-yaşlı ayrımında belirleyici ritüel simge olduğu belirtilmiştir (Çetin ve Coşkun, 2020).

#### 4.1. Aba

Aba kavramı oldukça geniş bir anlam yüküne sahiptir. Sözlük anlamı olarak yünün dövülerek kalınlaştırılması ile yapılan hırka, potur, cübbe, çakşır, terlik, asker kıyafeti, tozluk ve dizlik olarak da kullanılan sık işlenmiş su ve soğuk havayı geçirmeyen kumaş olarak ifade edilmektedir (Salman, 2010). Aba Oğuzlarda ay-aba ve boz aba olarak da bilinmekte, Sümerce baba, Macarca ise baba olarak bilindiği belirtilmektedir. Abanın Moğolca anne-baba, Türkçe büyük anne-abela-hanım-hala ve yenge olduğu gibi bildirilmiştir. Aynı kaynaktan abanın bir tür yünlü kumaş olduğu, dövme yünden yapılan maşlah, çakşır, kalçın, şalvar, potur, cepken, salta, yelek cüppe, yağmurluk, mest ve terlik gibi giyisiler yanında heybe, hurç ve eyer örtüsü olarak da kullanıldığı belirtilmektedir (Şahin, 2007).

Aba güreşinde Kuşak bele bağlanan abayı sarması yanında sporcunun tutamağı olarak bilinmektedir. Şahin'e (2007) göre özel kumaştan yapılan bu kuşaklar dokunuş ve ipliklerine göre; Şam kuşağı, Halep Kuşağı, Horasan, İsmailiye, Bademli, İstanbul Bademlisi, Hasanbeğli, Kışmir (Keşmir) bunlardan bazılarıdır. Şal kuşak diye bilenen Yerli ve Acem şalı ve Trablus kuşak çeşitlerini de saymak mümkündür. Halkbiliminde (folklor) yöresel olması nedeniyle otantik bir yarışma kıyafet olan aba ve kuşak Aşırtmalı Aba Güreşinde hemen hemen tek sporcu kıyafetidir. Güreşlerde görev yapan hakemlerin de özel kıyafetleri olup üstte beyaz gömlek, altta ise siyah veya mavi renkte şalvar, bele bağlanan beyaz şal kuşak yanında ayağa kırmızı yemeni giyilmektedir. Meydan hakemi, Masa hakemi ve Kuşak hakemi olmak üzere yarışmalar yapılmaktadır. Şahin (2007) tarafından Gaziantep yöresinin

geleneksel Aşırtmalı aba güreşlerinde Kırmızı aba (kırac köyleri giyer), Boz aba (dere ve fıstık köyleri giyer), Siyah aba (rençberler ve dere köyleri giyer) kullanıldığı belirtilmiştir. Bunun yanında Çuha abası, Maraş Abası, Hamis Abası (perşembe günü demek olmasına karşılık süslü, sırmalı ve işlemeli olup düğün ağası, zengin ve eşref sınıfın giydiği aba), Torun Abası Koyun ve keçi kılından yapılmış) aba türleri güreş meydanlarında sık görülen abalardandır. Giysi olarak bilinen abanın icra edildiği yerlerde değil de Antakya ve Halep'te dokunduğu, Halep abasının deve kılından yapılmış kırmızı ve açık renklerde, Antakya abasının ise keçi kılından yapıldığı ve Halep abasına göre daha ucuza satın alınabildiği hatta bazı yerlerde kara abanın nispeten yoksul insanlarca tercih edildiği belirtilmiştir (Çetin ve Coşkun, 2020).

#### 4.2. Aba Güreşinin Geleceği

Spor olgusu insanların yaşamlarına dair ne varsa içerisinde barındıran fiziksel ve zihinsel eylemlerdir (Şahin ve diğ., 2020). Güreş sporu bu bütünlük içinde yaşamın bir parçasıdır. Günümüzde geleneksel Türk güreşlerinin, karakucak, aba, yağlı, şalvar ve bayrak güreşi olmak üzere sadece beş türde yapılıyor olmasının küreselleşmeden kaynaklı geleneksel oyunların ritüellerinde anlam boşalması nedenine bağlanmaktadır. Ancak ilginç olması nedeni ile uzun yıllar önce yaptığım ve herhangi bir yerde yayınlanmayan anket sonuçlarında aba güreşinin yüksek bir arzu ile yapıldığı tarafımdan tespit edilmiştir.

Bu bağlamda 2018 yılında Gaziantep Oğuzeli Belediyesinin düzenlemiş olduğu bir organizasyonda Gaziantep, Kahramanmaraş, Hatay, Mersin, Osmaniye ve diğer illerden yarışmalara gelen 128 güreşçi ile yapılan görüşmelerde bu sporcuların aba güreşine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde sporcuların kategorik dağılımlarında çoğunluğun çocuk 40 sporcu (12-14 yaş), genç 38 sporcu (15-17 yaş) ve büyükler 37 sporcu (21 ve üstü yaş) olması bu spora olan ilgiyi göstermektedir. Sporcuların bu spora başlamalarında önceki pehlivanlar ve başarılı sporcuların etkili olduğu (84 kişi) aba güreşinin dünyaya yayılması ve yaygınlaşması için ne gerekli ise yapılması gerektiği (110 kişi), ancak geleneksel kurallara bağlı kalınarak yaygınlaşması (101 kişi) önerilmiştir. Bu spor dalının geleceği için çocuklara öğretilip aba güreşinin yaşatılması ebeveynlerin bir vazifesi (101 kişi) olarak algılanmaktadır. Tabi ki bu sonuçlar çok daha iyi analizlerle açıklanabilir. Bununla beraber farklı organizasyonlardan da verilerin elde edilmesi gerektiğini düşünmekteyim. Genel anlamda buradan edindiğim ön bilgiler aba güreşinin kadim bir spor olduğu ve daha fazla kitlelere tanıtılması gerektiği yönünde bir kanaat oluşturmuştur.

### 4.3. Rekreasyonel Açıdan Aba Güreşi

Küçük etkinlikler zamanla tekrarlandığında cazibe etkisi yaratabilmektedir. Bölge imajının geliştirilmesinde önemli katkıları nedeniyle kültürel, sanatsal sportif etkinlikler modern turizmde etkin yöntem olarak görülmektedir (Özer ve Çavuşoğlu, 2014). Bu bağlamda aba güreşi köylerde yapılan etkinliklerden şehirlere hatta uluslararası yarışma organizasyonlara dahil olan eğlence ve kültürün ilgi odağı haline gelmiş ritüelleri merak uyandıran rekreatif faaliyet ve kültürel mirastır. Aba güreşini yapan sınırlı sayıda sporcu, hakem ve organizasyon görevlisi var iken yer yer binlerin üzerinde yerel halk ve dışarıdan gelen insanlar takip etmektedir. Aba güreşlerine ilk kez tanıklık eden bir kişi bu sporun saygı, müzik, cazgırın duaları ve açık alandaki bu muhteşem kalabalığı görünce hayretler içerisinde düşer. Ancak bir müddet sonra kendisinin de buranın bir parçası olduğunu anlar ve zamanın nasıl geçtiğini fark edemez. Paylı ve Çevik (2022) bu durumu pasif rekreasyon yani bireyin bizzat kendisinin katılmayıp izleyici olarak katıldığı pasif rekreasyon olarak sınıflandırmaktadır. Genel bir bakış açısıyla rekreatif faaliyetlerinin hepsinde bir zaman akışı söz konusudur. Bu deneyim sadece günlük aktivitelerle sınırlı olmayıp serbest zamanlarda da yapılan özünde ise bireyin kişisel gelişimini arttıran özellikler olması bakımından her türlü rekreatif faaliyetler önemli kabul edilmektedir (Yapıcı ve Diğ., 2022).

Güreş sporu sadece yarışmada kazanma amacıyla yapılmamış toplumsal görevler üstlenmiştir. Yaşanmış kültür yeni gençliğe ilham kaynağı olmaktadır. Güven (1992) tarafından eski Türklerde çocuk terbiyesi, milletin yaşama ihtiyacına göre kurulduğu, çocukların küçük yaştan itibaren tahta ata binme ve güreş oyunları ile ilk sistemli antrenmanları yaptığı belirtilmiştir. Manas destanında Çin hanedanlarından Kongur-Bay'ı yenen Manas'ın er meydanında "bana güç veren Tanrıdır, O, bana güç verdikçe kim vuruşulabilir" dediğini belirtmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere güreş; sosyal statünün yanında insanların inanç açısından da dinsel bir ritüeli ve inancın kudreti sayılmaktadır. Tarihten buyana yapılan en eski sporlardan olan güreş sporu bir yarışmanın dışında sosyal hayatta toplumsal yaşamının önemli örf ve adetleri arasında da yer almıştır. Sarıbaş (2006) tarafından bir hadiste Hz. Peygamberin, "Gerçek babayığit güreşte rakibini yenen değil, öfkelenmediği zaman nefesine hâkim olan kimsedir" dediğini, burada asıl amacın iradeye hâkim olma yanında güreşin toplumsal eğitim rolüne değinilmektedir. Atatürk'ün sporla ilgili düşüncelerinde sporun sadece fizik yetenek olmadığı, yapılan işin ahlak ve bilincinin, zekâ ve algılamının önemli olduğu hatta bedensel kuvveti iyi ancak zekâsı zayıf olanları daha az kuvvetli fakat zeki olanlara göre

başarısız olabileceklerini bu bağlamda sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaki olmasına değer verdiği bu felsefenin sporun özü olduğu belirtilmiştir (Atabeyoğlu, 1988).

## Sonuç

Türklerde güreş ve güreşi yaşatan müzikler, ezgiler, giyisiler ve yapılan organizasyonlar geçmişin mirasıdır. Kırgız millî oyunlarından “Ulak tartuu” (Oğlak -Keçi kapma yarışı; Torpokoğlak: dana), “Kökbörü oyunu veya Bozkurt oyunu”, “Kız kuumay” (Genç kız ve erkekler arasında yapılan bir çeşit at yarışı), “Balban Küröş” (Kırgız geleneksel güreşi) yapıldığı ifade edilmiştir (Kutlu, 2007). Bayraktar ve diğ. (2012) toplumların özelliklerini taşıyan milli unsurların spora da yansındığını, toplumların kendilerine özgü geleneksel spor dallarının bu sayede ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu geleneksel yapı içerisinde güreş Türklerin ilk çağlardan bu yana inancın da bir sembolü olmuştur. Türklerde güreş ibadet, er meydanları ibadet yeri (cem meydanı) olarak görülmektedir (Yüksel, 2018).

Güreş öz kültürümüzün yansıtılmasında geçmiş ve günümüz arasında köprü olması nedeniyle kıymet ve önem arz edilmesi gereken kendiliğinden bir değer yapısına sahiptir. Gelişen ve değişen evrensel kültür içerisindeki yer ve konumunu koruyan ender spor dallarından biridir. Korkutan (2018) yeni nesillerde ata sporlarını yaşatılması gerektiğini geleneksel oyunların bireylerin yaşamına etkin rol oynaması gerektiğini belirtmiştir. Her sporcunun spora başlamasında bir hayat hikâyesi vardır. İnsanlar bazen içindeki öz yeteneklerinin farkındalığı ile bazen de bir etkilenme sonucu bir spor dalında yeteneklerini sınarlar. Geleneklere bağlı yaşayan insanlar arasında anlatılan hikâyeler, destanlar, hayat hikâyeleri çok eskiden beri gelen bir kültürdür. Hala kış aylarında evlerde, düğünlerde, toylarda, festivallerde bu kültür yaşanmaktadır. İşte bu anlatılar ister istemez yeni nesil çocukları bir şekilde heyecanlandırmakta ve isteklendirmektedir. Kişi bende bunu yapabilirim hayallerini ve duygusunu yaşarken ilk fırsatta bu deneyimi tatmak isteyebilir. Bunun yanında öz güveni yüksek olan sporcuların duruş ve davranışları, cesaretleri, saygı görmeleri kısaca sosyal statüleri de yeni sporcuları etkilemektedir. Bir kişinin iç istemelerine yön veren yetileri farklı şekillerde de ortaya çıkmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu ortam ne ise kişi bu yeteneğini bu imkânlar ve görüntüye göre açığa çıkarmaya çalışmaktadır. Bu durum “ben” olmayı psikolojik ve sosyolojik değerlendirmedir. Sporcuların dışındaki diğer katılımcılar aile bireyleri, seyirci ve turistler ise tamamen “biz” kavramının duygusal, ruhsal ve davranışsal anlamda sosyolojik insan kültürünün gereğini yerine getirmektedir. Dolayısıyla sporcu ve diğer bireylerin bu tür etkinlikler için serbest zaman ya da tamamen boş zaman

yaratması aba güreşinin kültürel miras ve harika bir rekreasyon faaliyeti olmasından kaynaklıdır. Sonuç olarak kültürel zenginliğimizi yansıtan aba güreşi sporun ötesinde harika rekreasyon faaliyeti olup son yıllarda Dünya Etnospor Konfederasyonu ve Dünya Göçebe Oyunlarında yer resmi spor dalı olarak yer alması önemli gelişmelerdir. Ülkemizde spor turizmi ve rekreasyon sektörünün yeni gelişmeye başlaması (Alpullu ve Onur, 2018), rekreasyon kariyeri düşünen bireyler için yerel organizasyonların daha nitelikli ve kapsamlı olması durumunda gelecekte istihdam için yeni açılımları beraberinde getireceği unutulmamalıdır.

## KAYNAKLAR

- Aça, M., Olgunsoy, B. (2010). Kültür Tarihimizde Yarış, Acta Turcica, Yıl II, Sayı I, Ocak
- Adıgüzel, S. (2010). “Bazı Azerbaycan Masallarında Yarış ve Rekabet”, Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, II/1.
- Alağuşov, B. (1993). Eldik Mayramdar. Bişkek.
- Alpullu, A. ve Onur, Ak (2018). Spor Turizmi ve Rekreasyon Sektörü Algısının Öğrenci Kariyer Planlarına Etkisi. Türk Spor Ve Egzersiz Dergisi, 20 (2), 67-73.
- Altınölçek, S. (2010). Güreş Karşılaşmalarında Müziğin Yeri ve Önemi, Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, II/1, Ocak 2010.
- Atabeyoğlu, C. (1988) Atatürk Gençli ve Spor Konulu Panel, Beden Terbiyesi v Spor, Sayı 6, S.11, Kasım 1988.
- Atay, A. (2010). Nogay Masallarında Yarış, Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, II/1, Ocak 2010.
- Aykent, C. (2020). Doğu Trakya bölgesi halk müziğinde ritim kalıplarına dair bir inceleme. Erdem, (79), 41-62.
- Baydemir, H. (2010). Özbek Folklorunda Rekabet ve Yarış, Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, II/1, Ocak 2010.
- Bayraktar, G., Erkmek, N., Aka, S. (2012). Aba Güreşi, Geçmiş ve Günümüze Yansımaları. Türk Dünyası Araştırmaları, (200).
- Belek, K. ve Bahar, K.B. (2015), Eski Türklerde At Ve At Kültürü (Dünden Bugüne Kırgız Kültürel Hayatı Örneği), 2015/16: 111-128.
- Çetin, B., Coşkun, M. (2020). Kültürel miras unsuru olan aba güreşine yönelik şekilsel ve işlevsel kültür bölgesi belirleme denemesi (Hatay). Coğrafya Dergisi, (40), 65-82.
- Çöpür H. (2020). Üniversite öğrencilerinde depresyon ve boş zamanın anlamı ilişkisinin incelenmesi, Akademisyen Kitabevi, karaman.
- Ekşi, O. (2011). Tarihi Kırkpınar güreş musikisi icracısının yetişme yetiştirme sürecinin değerlendirilmesi (Master's thesis, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Fişne, M., Bardakçı, S. ve Karagöz, Y. (2016). Ata Sporumuz Güreşe Yönelik Günümüzdeki Toplumsal Bakışın Değerlendirilmesi, CBÜ Bed Eğt Spor Bil Dergisi / CBU J Phys Edu Sport Sci 2017: 12
- Güreş, A.Ö. (1996). İslam Ansiklopedisi, yıl: 1996, cilt: 14, sayfa: 317-320.
- Gülner, Ü., Güven, F. (2023). Squat Egzersizini Yapan Kadınlarda Yaşam Doyumunun Öz Güven Üzerine Etkisi. Presented at the 8th International Congress On Humanities And Social Sciences In A Changing World Proceedings Book, İzmir.



- Gülınar Ü. (2015). Turizm İşletmelerinde Çalışanların İş Doyumu: Konya Rixos Otelinde Bir Uygulama I. Eurasia Internationaltourism Congres:Current Issues. Trends And Indicators Konya 28-30 May, 2015.
- Güven, Ö. (1992). Türklerde Spor Kültürü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Sayı. 12, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi, Sayı 15.
- İmamoğlu, M., İmamoğlu, G. (2018). Etrüsklerde Spor Aktiviteleri. Electronic Turkish Studies, 13(26).
- Kılıçman İ, Çınar R, Cöhce A.A, Çöpür H, Güzele, Özdemir B. (2022). Lise-lerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkileri İlker, Anatolia Social Research Journal 1 (1
- Korkutan, S.Ş. (2018). Kemal Sunal Filmlerindeki Geleneksel Çocuk Oyunları, Ata Sporları ve Yarışlar, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies, 18/1 Yaz–Summer 2018: 77-96
- Kutlu, S. (2007). Kırgızistan'da Ramazan ve Dini Bayramlar, Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi – Makaleler, Sayı 42.
- Naskali, E.G. (2010). Kültür Tarihimizde Yarış, Acta Turcica, Yıl II, Sayı 1, Ocak 2010.
- Özcan, A. (1996) Güreş, İslam Ansiklopedisi, yıl: 1996, cilt: 14, sayfa: 317-320.
- Özer, E. Çavuşoğlu, F. (2014). Rekreasyonel bir faaliyet olarak yerel etkinliklerin kırsal turizme etkisi. International Journal of Sport Culture and Science, 2(Special Issue 2), 191-202.
- Paslı, M. M., Paslı, N. Ç. (2019). Rekreasyon ve Turizm. Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi, 6-14.
- Paylı, M., Çevik, A. (2022). Rekreatif Etkinlik Zamanları. Rekreatif Etkinlikler, S. 34, 1. Baskı Aralık.
- Salman, F. (2010). Türk Kumaş Sanatında Görülen Geleneksel Kumaş Çeşitlerimiz/The Traditional Names In The Art Of Traditional Turkish Fabric. Sanat Dergisi, (6).
- Sarıbaş, H. (2006). Kur'an ve Sünnette Sabır İman İlişkisi, Selçuk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Kalam Bilimleri Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Şahin, H.M. (2003), Türk Kültüründe Aba Güreşi, Gaziantepspor Kulübü Spor Eğitim Yayınları Yayın No 4, Nobel Basımevi, ISBN 975-96919-0-6, Ankara 2003.
- Şahin, H.M. (2007) Gaziantep Kültüründe aşırıtmalı Aba Güreşi, Aktoprak Belediyesi Kültür ve Eğitim Yayınları, Yayın No:I, Göz Basın ve Ajans Hizmetleri, 1.Baskı, S.11,
- Şahin, H.M., Duman, S., Şahin, F., Koç, S., Bulut, Ç. ve Karabıynık, İ. (2020). Spor Yönetimi Bibliyografyası, Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Baskı, ISBN 978-625-7677-27-1.

- Şakar, Ş.Ö. (2010). Dil, Kültür Bağlamında Bazı Yarışlar ve Ödülleri, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, II/1, Ocak 2010.
- Şen, H.F, Aktaş, S. (2022). Toplumsal Boyutları ile Spor ve Rekreasyon: Bölüm Adı: Kavramsal Açından Spor ve Rekreasyon, Gazi Kitabevi. Ankara.
- Tuna, G. (2023). Unilateral ve Bilateral Çalışmaların Atletik Performans Açısından Değerlendirilmesi, Sağlık ve Spor Bilimleri Alanında Akademik Değerlendirmeler, Duvar Yayınları, Baskı: MART 2023, Ankara. ISBN: 978-625-6945-51-7 S.117-129.
- Türktaş, M. (1999) Divani Lügatit- Türk'te Yer Alan ve XI. Yüzyılda Türkler Arasında Oynanan Oyunlar, PAÜ. Eğitim Fak.Derg. 1999, Sayı:5.
- Ulutaş, A.E. (2019). Serbest Zaman ve Rekreasyonun Mutluluk İle İlişkisi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, EKİM 2019.
- Uzun, N.R., İmamoğlu, O., Taşmektepliğil, M.Y., Çon, M., Öğreten, N. vE Ceylan, L. (2018). Güreşte Küreselleşme Sürecinin Farklı Açılardan İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi* 3(3): 22-34.
- Yapıcı, E. C., Alpulu, A., Otay Y., Ak, Y. E., Mametkulyyev, Y., Doğan, P. K. (2022). Serbest Etkinliklere Katılan Bireylerin Akış Deneyimlerinin İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(3), 36-49.
- Yüksel, Y. (2018), Klasik Türk Şiirinde Güreş ve Pehlivanlık, *Journal of Turkish Language and Literature* Volume:4, Issue:2, Spring 2018, (589-616), Doi Number: 10.20322/littera.397440.